

När världsmarknaden kom till byn

en studie av sociala och kulturella förändringar till
följd av att Perus landsbygd inlemmas i en
marknadsekonomi

Kandidatarbete i landsbygdsutveckling
Institutionen för stad och land
Karin Alvelid
Uppsala 2011-07-13

Sveriges
lantbruksuniversitet

SLU, institutionen för stad och land i Uppsala, avdelningen för
landsbygdsutveckling

EX0523 Kandidatarbete i landsbygdsutveckling, 2011, 15hp på agronomprogrammet

© Karin Alvelid

Titel: När världsmarknaden kom till byn/When the world market arrived in the
village

Nyckelord: Peru, jordbruk, marknadsekonomi, självförsörjning, produktionssätt,
sociala och kulturella förändringar

Handledare: Örjan Bartholdson, Institutionen för stad och land/SLU

Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Institutionen för stad och land/SLU

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Abstract	5
1 Inledning	6
2 Problemformulering	6
2.1 Avgränsning.....	6
3 Metod och disposition	7
4 Teoretiska ramar	7
4.1 Användning av teorier.....	7
4.1.1 Produktionssätt.....	8
4.1.2 Sahlins	9
5 Bakgrund.....	10
5.1 Det självförsörjande jordbrukets utformning	10
5.2 Haciendasystemet.....	11
5.3 Sociala relationer kopplade till jordbruket	11
6 Övergång till en marknadsekonomi	13
6.1 Traditioner, ritualer och sociala strukturer	14
6.1.1 Släkten som arbetskraft.....	15
6.1.2 Religion	16
6.2 Individen.....	17
6.3 Social stratifiering.....	18
6.4 Genus.....	19
7 Diskussion	21
7.1 Utifrån Wolf.....	21
7.2 Utifrån Sahlins.....	22
7.3 Hur genus och klass hänger ihop	23
7.4 Hur patriarkatet har överlevt de olika produktionssätten.....	24
7.5 Ger ett ökat fokus på individen också en ökad frihet för individen?.....	25
7.6 Hushållets roll.....	26
7.7 Men hur ser det ut nu då?	27
8 Slutsats	28
9 Källor	29
9.1 Litteratur.....	29
9.2 Övriga källor.....	31

När världsmarknaden kom till byn - kandidatarbete i landsbygdsutveckling
Karin Alvelid

Sammanfattning

Moderniseringen av jordbruket har lett till att allt fler självförsörjande jordbruk övergår till att istället producera för en marknad. Denna process påverkar inte bara utformningen av jordbruket utan ger också avtryck i andra delar av samhället eftersom jordbruket ofta har en central roll där.

Jag har försökt att identifiera dessa processer som sker utanför jordbruken och som geografisk avgränsning har jag inriktat mig på det peruanska höglandet. Mitt material består av litteratur som skrivits om just denna process i Peru. Främst har jag koncentrerat mig på de sociala och kulturella förändringarna i samhället som på något sätt hör ihop med jordbruksomställningen. Inom detta har jag märkt ut fyra teman som jag kommer fördjupa mig i, dessa är traditioner och ritualer, individen, social stratifiering och genus.

Genom att använda mig av Eric Wolfs teorier om produktionssätt och Marshall Sahlins tankar om hur nya möten och händelser förändrar människors värderingar och relation till omvärlden har jag sett hur sociala och kulturella företeelser kopplade till jordbruket har förändrats.

Några av de främsta förändringar som har uppmärksammats i denna uppsats är det ökade fokuset på individen, patriarkatets fortsatta maktställning, nya betydelser och innebörder hos traditioner och ritualer samt en utveckling av klasstrukturer.

Abstract

Modernization is, with its subcategories urbanization and globalization, happening all over the world and this creates changes of the way agricultural production is practiced. It often also leads to further changes in the society as a whole.

This I have tried to explain through a literature study of articles about how the rural highlands of Peru have managed the transition from subsistence farming to market-oriented production. I have focused on the social and cultural changes, and more specifically on how it has affected traditions, the individual (and the self), gender and the social stratification.

Through Eric Wolf's theory about different modes of production and Marshall Sahlins' thoughts upon how new meetings and events cause changes in people's values and how they relate to the world, I have seen how the conditions for many structures related to agriculture have changed.

Increasing focus on persons as individuals instead of associated with their kinship, patriarchy's continued hold on society, the new meanings of traditions and rituals and the development of class structures have been observed in the case of the Peruvian highlands and have also been the main findings of this thesis.

1 Inledning

”For Anita, as for many young women like her, education is a radicalizing experience in many ways. For one thing, she wants to control the number of children she will have, and for another, she has a broader view of society. For Anita, membership in society includes a sense of belonging to a nation and even the world at large, views not shared by either her mother or grandmother.”

(Isbell 1995:58)

Billie J. Isbells historia om tre generationers kvinnor i Peru (som hon studerade i Lima under 1970-talet) visar på den förändring av samhället som tog plats under större delen av 1900-talet och skedde mycket som konsekvens av införandet av marknadsekonomin. Detta är inte unikt för Peru, urbaniseringen ökar över hela världen, och i Latinamerika där merparten av befolkningen bodde på landsbygden fram till för bara några decennier bor nu merparten i tätorter. Ett tryck skapas på de bönder som lever kvar på landsbygden att de ska odla stadsbornas mat och inte bara sin egen. Detta innebär, tillsammans med utbyggd infrastruktur och marknadsekonomiska nätverk, att allt fler bönder övergår ifrån ett relativt slutet system som självförsörjningsjordbruk till att producera grödor för en regional och en nationell marknad, ibland även också för en världsmarknad. Denna radikala transformation av produktionssätt leder dock också till stora förändringar av sociala och kulturella strukturer (se till exempel Bartholdson 2001, Sahlins 1991 och Wolf 1982).

2 Problemformulering

Den moderniseringsprocess som startas involverar alla delar av samhället. Det handlar om hur staten blir mer närvarande i form av skolor, sjukvård etc., hur infrastrukturen utvidgas och förbättras, hur sociala relationer raderas och nya skapas, hur ekonomistrukturer förändras och hur nya ekonomiska behov skapas. I denna stora mängd av förändringar har jag valt att studera följande:

- vilka sociala och kulturella förändringar som sker när byar i de peruanska högländerna i ökad utsträckning odlar grödor för försäljning på en marknad istället för att bedriva självförsörjningsjordbruk.
- hur dessa förändringar sker.

Syftet är att ge ett konkret exempel på de sociala och kulturella förändringar som sker när ett produktionssätt baserat på självförsörjning ersätts av ett marknadsbaserat sådant, integrerat i den rådande kapitalistiska världsekonomin.

2.1 Avgränsning

De teman jag har valt (traditioner, individen, genus och social stratifiering) är inte helt omfattande,

utan representerar de områden som jag har funnit mest intressantast att ta upp från den litteratur jag har gått igenom. Det största bortfallet jag kan se är hur de sociala och kulturella strukturerna inom religionen har påverkats. Religionen är en central del i samhället, men ändå utgör det bara en liten del av denna uppsats. Anledningen till detta är att litteraturen är bristfällig i detta område specifikt för Peru och det har därför varit svårt att föra något resonemang kring det. En annan del som jag inte kommer att ta upp är indianernas roll i processen och hur de har påverkats av förändringarna som ursprungsfolk. Detta har delvis tagits upp av William Bollinger (1977) och Florencia E. Mallon (1987, 1992), men kommer inte att följas upp¹.

3 Metod och disposition

Jag har valt att göra en litteraturstudie med fokus på förändringarna på den peruanska landsbygden, eftersom dessa förändringar är relativt väl dokumenterade i Peru.

Jag använder mig både av historiska studier för att kunna få en överblick av långsiktiga förändringar, så kallade long duré, och av antropologiska studier som beskriver kortsiktiga förändringar av sociala strukturer och kulturella förställningar. Litteraturen är skriven mellan 1976 och 2001, och fokuserar på förändringsprocesser inom jordbruk, omställning, patriarkat, klass etc. En övervägande del är ifrån platser i Peru, men jag har även använt mig av exempel från andra andinska länder, till exempelvis Mark Thurner (1993) som har gjort fältarbete i Ecuadors högland.

För att förklara vad det är som händer i övergången till marknadsekonomi ger jag först en kort bakgrund som visar hur det såg ut innan marknadsekonomin infördes. Det är nödvändigt att ha övergripande kunskap om det för att sedan kunna jämföra med det samhälle som sedan utvecklas, vilket är det som jag går igenom därefter.

Jag har koncentrerat mig på fyra delar av de sociala och kulturella förändringarna; traditioner och ritualer, föreställningar av individen och självet, social stratifiering och kvinnans roll i hushållet och det omgivande samhället. Jag kommer att gå igenom dessa var för sig, och sedan avsluta med en diskussionsdel där jag tar upp dessa fyra teman dels i relation till varandra (främst genus och klass då det är det som diskuterats i litteraturen) och dels i relation till de vetenskapliga teorier jag snart kommer att presentera. En summerande slutsats avslutar sedan uppsatsen.

4 Teoretiska ramar

4.1 Användning av teorier

För att kunna skildra de förändringar som den gradvisa övergången från ett produktionssätt till ett annat leder till tänker jag använda mig av två olika teoretiska utgångspunkter; dels Eric Wolfs

¹ En anledning till det är att indianerna främst är en social konstruktion och inte strikt kopplat till biologisk härstamning (Bartholdson 2001).

(1982) marxistiskt influerade sätt att definiera och använda sig av begreppet produktionssätt och dels Marshall Sahlins teori om hur oväntade händelser (*events*) leder till förändringar av sociala strukturerna och kulturella föreställningar (Sahlins 1985, 1991). Även Anthony Giddens tankar om modernitet, urbanisering och globalisering faller väl samman med den övergång till en marknadsekonomi som är central i uppsatsen. Främsta användningen av Giddens har varit att täcka upp där litteraturen om Peru har varit knapphändig, såsom i kapitel 6.2 om hur förändringarna påverkar sättet att se på individen.

4.1.1 Produktionssätt

Wolf (1982) försökte med begreppet produktionssätt förklara hur arbetskraft organiseras. Detta baserade han på Marxs teoretiska modeller som bland annat baseras på begreppet arbetskraft (*labor*). Arbetskraften inkluderar, till skillnad från det rena arbetet (*work*) som endast förklarar energiutvinningen ur naturen, även sociala relationer kring arbetet. Begreppet produktion beskriver hur relationerna mellan natur, arbete, arbetskraft och social organisering är beroende av varandra (ibid:74). Det sätt på vilket människor organiserar sin produktion beskriver hur ett antal sociala relationer möjliggör för arbetskraften att utvinna energi från naturen. Detta är vad Wolf kallar produktionssätt (*mode of production*), vilket syftar till att visa på de politisk-ekonomiska relationerna som styr hur arbetskraften organiseras (ibid:76). Wolf gör skillnad på tre olika produktionssätt; det kapitalistiska, det tributära (*tributary*) och det släktskapsbaserade (*kin-ordered*), jag kommer nedan att förklara dessa utförligare var för sig. Vilket sorts produktionssätt ett samhälle än är inriktat på betonar Wolf att det inte går att kalla något produktionssätt för det ursprungliga, eftersom samhällena i världen är alltför socialt sammanbundna och influerade kulturellt av varandra för att kunna behålla produktionssätt åtskilda från varandra (ibid:76).

Enligt Marx utvecklades det **kapitalistiska produktionssättet** (Wolf 1982:77–79) när tillgången på pengar gjorde det möjligt att köpa arbetskraft (som inte är en vara skapad för en marknad utan av människans kapaciteter). Produktionssättet har tre karaktärsdrag: ägarna behåller kontroll över produktionsmedel, arbetarna har ingen egen tillgång till produktionsmedel utan måste sälja sin arbetskraft och vinstmaximering skapas och ackumuleras. En stor del av det kapitalistiska produktionssättet är arbetsdelningen, som är en del av vinstmaximeringen. Arbetsdelningen, tillsammans med den ojämna tillgången av resurser skapar en social stratifiering i form av klasstrukturer, något som Wolf hävdar är unikt för just detta produktionssätt.

Det **tributära produktionssättets** (Wolf 1982:79–88) karaktärsdrag är att den direkta arbetaren är den som äger själva produktionsmedlen, men produkten (skörden) tillfaller någon annan. För att arbetaren inte ska ta ut mer än han själv behöver krävs det någon som har kontroll, ett maktförhållande. Arbetskraften är alltså organiserad genom en elit.

Det finns flera varianter av detta produktionssätt vars extremvärden brukar målas upp som:

- Den asiatiska varianten där allt styrs direkt från toppen.
- Den europeiska feodalismen där makten innehas av personer på en regional nivå.

Det tributära produktionssättet har en tydlig merkantilistisk sida. Den ackumulering av pengar som sker i försäljningskedjan är en viktig inkomst för diverse köpmän, men skapar också konflikter mellan köpmännen, som vill sälja vidare och göra vinst, och feodaltherrarna som vill behålla sin

makt (som minskas om de inte har kontroll över produktionen). Det finns forskare (exempelvis Arrighi 1994) som anser att det är bland köpmännen inom detta produktionssätt som det kapitalistiska produktionssättet har sin början, och att det kapitalistiska produktionssättet är en linjär och naturlig utveckling av det tributära produktionssättet.

Det **släktskapsbaserade produktionssättet** (Wolf 1982:88–99) är det äldsta av de tre och det har alltid funnits parallellt med det tributära, men utövades mest i de områden som delvis befann sig utanför de handelsdominerade produktionssätten. Produktionsenheterna beskrivs ofta vara sammanbundna med släktskap (*kinship*), men det kan lika gärna vara grannar som släkt. Det betyder att även om det omtalas som släkt, släktband osv., vilket jag kommer göra fortsättningsvis här, så är det mer än den egentliga slakten som åsyftas. I det släktbaserade produktionssättet är man beroende av de sociala relationerna man har med sin släkt då det krävs släktskap med rätt personer för att få ta del av resurser (mark etc.). Betydelsen av denna relation ökar än mer i samhällen där resurser inte är allmänna tillgångar. Enligt Wolf finns det en anledning till att det släktskapsbaserade produktionssättet har använts så pass länge; det har inte funnits något bättre system för att organisera social arbetskraft.

Både tributära och kapitalistiskt produktionssätt markeras av installationen av en statsapparat (Wolf 1982:99f) som upprätthåller produktionssättet, skapar kapital och arbetare, bygger infrastrukturer och tekniska system samt reder ut konflikter.

4.1.2 Sahlins

Sahlins utvecklar sina teorier om förändring av sociala strukturer och kulturella föreställningar i sina verk om Hawaii (1985) och Fiji (1991). Historien (eller kanske snarare myten) om Kapten Cook och hans livsöde i Hawaii är vida känt. Kortfattat handlar det om hur engelsmannen Kapten Cook med manskap seglade till Hawaii år 1779. Lokalbefolkningen var tidigare inte bekanta med européer och agerade efter sina aktuella uppfattningar, vilket ledde till att Cook och hans besättning behandlades som gudar. Denna dyrkan övergick dock efter en tid till något som kan likna förföljelse, och slutade med att Cook dödades av hawaiianerna, samma folk som tidigare hade hyllat honom som en gud. Sahlins förklarar detta, och många andra interaktioner mellan Cooks manskap och hawaiianerna som finns väl dokumenterat i de dagböcker som skrevs av sjömännen, genom hur möten och nya händelser tolkas av människorna utifrån deras egna värderingar, både hos Cooks manskap och hos hawaiianerna, så att de förändras. En anledning till att Cooks liv slutade som det gjorde var att värderingarna (kring vänskap, reciprocitet och umgänge) hos de bägge grupperna skilde sig väldigt mycket från varandra. Sahlins beskriver det som att det var en stor ”historisk påfrestning som hela det hawaiianska systemet av sociala distinktioner, tillsammans med dess kosmologiska värden, utsattes för” (Sahlins 1985:74). Detta har gjort att hawaiianernas föreställningar successivt har förändrats, då de har blivit påverkade av en annan världssyn och andra föreställningar och värderingar.

5 Bakgrund

De exemplen jag har läst om kan delas upp geografiskt i två delar: de från det centrala höglandet (Brush & Guillet 1985, Long & Roberts 1985, Mallon 1983, 1986a, 1986b, 1987, Mitchell 1976) och de från området runt Titicacasjön, det södra höglandet, i Peru (Collins 1986, Lewellen 1979, Paerregaard 1992, 1998, Painter 1984). I båda områdena har självförsörjningsjordbruk utgjort den främsta försörjningen. Men områdena skiljer sig åt när det gäller i vilken utsträckning och hur man har varit sammanlänkad med den kapitalistiska marknaden. I de centrala delarna inriktade man sig på internationellt eftertraktade grödor som till exempel kaffe, medan jordbruken i söder i större utsträckning integrerades i en nationell och regional marknad, där fokus låg på handeln snarare än på själva produktionen, vilket delvis kan förklaras av närheten till den bolivianska gränsen

5.1 Det självförsörjande jordbrukets utformning

Ett självförsörjande jordbruk bygger på att ett hushåll odlar det de själva behöver, det sker alltså ingen överföring av varor till en marknad. Detta är basen i självförsörjningsjordbruket, men hur exakt det är utformat i olika delar av världen beror mycket på lokala förutsättningar som till exempel jordmån, temperatur och höjd (Escobal 2001).

När det gäller Peru är det fyra grödor som utgör större delen av odlingarna: potatis, majs, vete och korn (Long & Roberts 1985). Detta gäller främst det centrala höglandet, men speciellt potatis betraktas som en basgröda i hela landet. Även om det finns ett fåtal grödor som används mycket är det fortfarande en stor diversifiering i jordbruket tack vare de många olika sorter av varje gröda som används (Brush & Guillet 1985). I högländerna beror vilka grödor man odlar till stor del också på höjden. Oftast har man mark belägen på olika höjder, vilket skapar möjligheter för en diversifierad skörd. Painter (1984) beskriver hur hushåll i det södra höglandet odlar grödor (potatis, bönor etc.) på mark nära Titicacasjön, för att gradvis högre upp på bergssluttningen i högre grad ägna sig åt djurhållning.

Det diversifierade jordbruket skapas också genom *intercropping*, som är den vanligaste odlingsmetoden (Brush & Guillet 1985). Med *intercropping* menas att två eller fler olika grödor samsas på samma yta, detta för att få ut en maximal användning av näringen i jorden och på så sätt öka skörden. Insatsmedel i självförsörjningsjordbruket handlar främst om arbete. Kapitalvaror (gödning etc.) är sällsynta. En anledning till att monetära insatser undviks är att själva meningen med att vara självförsörjande är att vara beroende av pengar för att kunna handla mat. Att då sträva efter pengar för att kunna köpa insatsmedel skapar det beroende som man ville undvika (Painter 1984).

5.2 *Haciendasystemet*

Det bör även nämnas att det finns andra former av jordbruk i Peru, det främsta av dem är haciendorna. En hacienda är ett storgods med haciendaägaren som överhuvud och han har arbetare, med sina respektive familjer, knutna till haciendan. Manrique (i Thurner 1993) diskuterar hur relationen mellan haciendaägaren och arbetarna, och mellan arbetarna själva, kan se ut. Wolf menade ju att det i ett tributärt produktionssätt (som har flera likheter med haciendasystemet) handlar om ett maktförhållande där jordägaren behöver ha auktoritet för att kunna ha den legitimitet som krävs för att tillägna sig hela skörden. Men Manrique såg att detta maktförhållande inte alltid skapade en stark hierarkisk social struktur, utan kunde också utvecklas till vänskapliga relationer där haciendaägaren och övriga haciendaarbetare behandlades som släktingar. Haciendasystemet hade dock inte så stort fäste i de peruanska högländerna (Mallon 1987:381), främst för att tegarna i landskapet är för små och olönsamma, vilket gör att det i denna uppsats inte kommer behandlas mer än nödvändigt.

5.3 *Sociala relationer kopplade till jordbruket*

Även om skörden förbrukas främst inom den närmaste familjen är det fler som är med och producerar den. Vid hög arbetsbörda inom jordbruket kallas den utvidgade släkten² in för att hjälpa till. Enligt Thurner (1993) handlar detta inte om välvilja/empati utan det är snarare en skyldighet att ställa upp för sina släktingar. Det handlar också om gentjänster, så kallad reciprocitet – om inte du hjälper mig så kan du inte räkna med mig när det krisar för dig. Genom detta upprätthålls släktbanden och skapar förutsättningar för fortsatt utbyte av arbetskraft.

Släkten är också viktig i jordbruket när det gäller att få tillgång till land. Marken ärvs på två olika sätt; barnen får dela lika på föräldrarnas mark eller så ärver sonen sin fars och dottern sin mors mark (som alltså inte blir gemensam genom äktenskapet utan hålls kvar i raka släktled) (Collins 1986:658).

Giddens (2010:63) nämner att även äktenskap ofta kan vara ett sätt att få tillgång till mark i många samhällen. Exempel på det i Peru finns beskrivet av Mallon (1986a:161). Hon menar också att denna ackumulering av tillgångar ses främst i de högre samhällsklasserna (Mallon 1987:389). Fördelningen mellan man och kvinna i det peruanska högländet har ofta beskrivits som jämställt. Detta återkommer i Escobals (2001) undersökningar där han, trots att det finns genusroller i jordbruket, inte kunde hitta några skillnader i inkomst mellan män och kvinnor. Mallon beskriver kvinnorna i det självförsörjande jordbruket i de centrala högländerna som ”foot soldiers” (1987:385), då de är högst delaktiga i den basala produktionen och i hushållet, men det i slutändan ändå är männen som fattar besluten. Mallon har kunnat se detta genom en granskning av dokument från bland annat auktioner i slutet av 1800-talet, där kvinnor förekommer väldigt sällan, och då de finns noterade är det i egenskap av fru eller mor (ibid:385). En anledning till att kvinnorna var så osynliga är att de inte fick fullt medborgarskap i nationen såvida de inte bodde tillsammans med en man (make/far) och genom denna fick tillgång till civila rättigheter. Ett undantag gjordes dock för änkor, som då fick större möjlighet att bestämma över sitt eget liv än de gifta (Mallon 1986a, 1987).

² Hämtat från engelskans *extended kinship*.

Kvinnans position i samhället under tiden innan marknadsekonomin (som beskrivet ovan) bestämdes främst av värderingar som kommit med spanjorerna under kolonialtiden och stämmer inte överens med det andinska sättet att skilja på könen. I det traditionella genussystemet i högländerna var det snarare äldre kvinnor som ofta hade ett stort offentligt inflytande. Men den rådande situationen hos de spanskt dominerade högre klasserna, under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, var sådan att patriarkatet dominerade i samhället och kvinnorna hade inte mycket att säga till om. I denna uppsats använder jag mig av Mallons definiering av patriarkat, vilken lyder: "a system of material relationships and ideologies whose material base is men's control of women's labor power, reproductive potential, and sexuality within the household – that subordinates women" (1986a:149). Denna definition ger en överblick när det gäller på vilka arenor kvinnorna är som mest undertryckta av männen, och var genusroller genereras.

6 Övergång till en marknadsekonomi

Att odla för sin egen försörjning har länge varit basen i människors försörjning, inte bara i Peru utan även på de flesta håll i världen. Men med processer som ökad transnationell och nationell rörlighet av ekonomiska medel, varor, teknik och människor (från landsbygd till städerna), urbanisering och övriga former av modernisering har detta kommit att ändras och allt fler jordbruk inlämnas i marknadsnätverk. I Perus högländer ledde denna förändring inte så mycket till storskaligare jordbruk då tegarna är för små och marken för näringsfattig utan istället handlade det om att anlägga plantage, söka sig till andra inkomstkällor eller flytta till staden.

Enligt Mallon (1987:391ff) tog den kapitalistiska produktionen riktig fart i Peru under början av 1900-talet. Detta mycket tack vare en gryende borgarklass och insatser i form av utländskt kapital. Mer precist var det under 30-talet som det kapitalistiska produktionssättet sågs som det dominerande i Perus högländer. (Mallon 1986a:160). Det bildades plantagejordbruk längs kusten, fiske- och fågelspillningsindustrin (*guano*) tog fart, medan guld-, silver- och koppargruvor grundades i högländerna.

Vad är det som gör att jordbrukarna ställer om till marknadsekonomiskt inriktat jordbruk?

Enligt Escobal (2001) finns det så kallade både push- och pullfaktorer som kan göra att ett hushåll väljer att utöka sitt deltagande i marknadsaktiviteter. Jordbruket är känsligt för extremt väder (till exempel torka), och detta kan driva (*push*) jordbrukaren mot andra inkomstmöjligheter för att säkra sin inkomst. En pullfaktor kan vara att jordbruket visserligen går bra, men ekonomiska aktiviteter betalar sig bättre. Dessutom sprids riskerna vid mångsyssleri då man inte är beroende av en enda inkomstkälla. Här skulle jag vilja lägga till politiska incitament, beskrivet av Painter (1984), som kan verka som en push- eller pullfaktor beroende på utformningen. Till exempel genomfördes en agrar reform i Peru under 1960-talet som syftade till att omfördela marken mellan jordbrukare och samtidigt uppmuntra till kollektiva jordbruksföretag, en reform som fördärvade haciendasystemet och gjorde så att landområden fragmenterades och hade svårt att bli kommersiellt framgångsrika. Detta för att öka produktionen i jordbruket och främja industrialiseringen (Barker 1980:7f). Storleken på dessa push- och pullfaktorer påverkar i hög grad i vilken takt övergången till en marknadsekonomi sker. Detta är en av anledningarna till att övergången tar olika lång tid på olika platser.

Det finns få hushåll i Peru som endast ägnar sig åt jordbruk för egen konsumtion. Mångsyssleri är vanligt förekommande, men de aktiviteter som inte rör jordbruket har fått ökad betydelse på senare år. Escobal visar att drygt hälften av ett hushåll på Perus landsbygd inkomst kommer ifrån just dessa ekonomiska aktiviteter. Att jag beskriver de alternativa sysselsättningarna med ett ganska löst begrepp som ekonomiska aktiviteter är för att de är så pass olika att de är svåra att benämna på något annat sätt. Escobal (2001:500) har använt sig av inte mindre än åtta olika kategorier för att på något sätt kunna klassificera dem. Dessa kategorier rör sig från oavlönat jordbruksarbete, via avlönat arbete, till okvalificerat arbete utanför jordbruket. Trots tillväxten av alternativa sysselsättningar utgjorde dock det egna jordbruket oftast grunden vilket de andra delarna anpassas

efter (Painter 1984:276). Till exempel är det inte troligt att en person i hushållet ger sig iväg och arbetar på en kaffeplantage när det är dags för skörd hemma på gården, utan arbetsmigration och andra saker som tar fokus från skörden förläggs till perioder under året där behovet av arbetskraft i det egna jordbruket är litet. Man kan säga att resten av livet har anpassats efter jordbrukets rytm. En viktig anledning att ägna sig åt olika ekonomiska aktiviteter är att sprida riskerna, ifall någon del misslyckas (till exempel skörden eller uppfödning av lamadjur). Collins (1986:665) beskriver hur avlönat arbete är så populärt just för att det är relativt riskfritt, kräver inga investeringar och ger snabbt avkastning (jämfört med kaffeodlingen som är helt tvärtom).

För att kunna gå in på en mer detaljerad beskrivning om hur övergången till en marknadsekonomi påverkar sociala och kulturella strukturer har jag valt fyra områden att fokusera på (traditioner och ritualer, individen och självet, genus, social stratifiering).

6.1 Traditioner, ritualer och sociala strukturer

Jag har använt tradition i en väldigt vid mening under denna rubrik. Enligt Nationalencyklopedin syftar ordet tradition på ” det mångdimensionella sociala arv som överlämnas från släkte till släkte” (2011-05-25). Detta arv innefattar många av de sociala strukturer och kulturella föreställningar som jag använder mig av här . Med detta vill jag ha sagt att rubriken “Traditioner” kan vara missvisande och betyder inte att jag endast tar upp förändringar som är kopplat till ritualer och religion, utan också annat som går i arv såsom hushållets utformning.

Giddens menar att traditioner ”..definierar ett slags sanning. För dem som följer traditionen finns det inga egentliga alternativ” (2010:53). I Perus högländer har det självförsörjande jordbruket länge utgjort det dominerande produktionssättet, och traditioner, sociala relationer och nätverk har byggts upp kring det. Släktskapet är en viktig del då det är dit en lantbrukare vänder sig när arbetsbördan blir för stor för den närmaste familjen.

Utvidgade släktskapsnätverk är däremot inte centrala i ett samhälle byggt kring odling för en marknad. Där är det istället avlönat arbete som används som metod för att klara av toppar som skörd. Collins (1986: 665) hävdar att detta i Peru leder till ett sammanbrott av det sociala nätverket vid en övergång från självförsörjande till kapitaljordbruk. Bland annat genom att ritualer, som kan ses som ett sätt att upprätthålla sociala relationer riskerar att förenklas, förminsas eller överges om de inte längre fyller någon funktion (ibid). Traditioner kan istället få ny innebörd. Thurner (1993) ger ett exempel på en sådan tradition i sin beskrivning av kornskörden i en by i andinska Ecuador. Det fanns starka ritualer i samband med kornskörden i området och sånger, myter och historier var förknippat med händelsen. Men då korn odlades i allt mindre utsträckning var ritualerna kring grödan på väg att försvinna. Vid tiden för Thurners besök var det en haciendaägare i trakten som behövde hjälp med att skörda sitt korn och uppmanade byborna att bidra med arbetskraft. En traditionell sång som arbetarna stämde upp i under arbetets gång handlade om att arbetarna bad jordägaren om *aswa* (öl gjort på korn) för att få de att arbeta bättre. Denna haciendaägare bjöd dock på Coca Cola, vilket förargade några av arbetarna. När Thurner frågade ägaren varför de fortfarande sjöng sången ändå fick han till svar att han beordrat en av männen att hålla igång sången, för om de

sjöng kunde de inte prata med varandra utan fokuserade istället på sitt jobb. Ritualens (sångens) syfte ändrades alltså här från att vara arbetarnas medel för att tillförskaffa sig mer förmåner till ett medel för arbetsledaren att hålla arbetarna i schack.

Ett peruanskt exempel på omformande av traditioner är festen *Candelaria*, beskrivet av Paerregaard (1992, 1998), en fest i byarna Hanansaya och Urinsaya som funnits länge men började förändras under 1960-talet. Ett traditionellt inslag i denna fest var *atipanakuy*, en storts krigsdans mellan männen i de båda byarna. Denna dans har tolkats både "...as sacrifices to the local mountain gods that render the soil fertile and ensure a good harvest" (Paerregaard 1992:21) och som uttryck för rivaliteten mellan byarna, exempelvis när det gäller att locka över varandras kvinnor.

Då intresset för festen har växt, främst bland migranter som besöker sin hemby för festen, började byarna på 1970-talet anordna varsin fest istället för att ha en gemensam (ibid). Sedan dess har migranternas betydelse för festen växt ytterligare och huvudfokuset har helt hamnat på dem. En annan aspekt av festen är att det är festdeltagarna som bidrar till utsmyckningen. Tidigare organiserades detta genom kollektivt arbete. Men i takt med migranternas inflytande har det blivit en möjlighet för dem att visa upp de ekonomiska tillgångar de har skaffat sig i staden.

Rivaliteten mellan de två byarna finns dock kvar, men istället för att handla om vem som kan locka flest kvinnor är det nu frågan om vilkas migranter som kan anordna den största och mest påkostade festen (Paerregaard 1992, 1998). Precis som i Thurners exempel finns själva strukturen av traditionen kvar, men dess innehåll och/eller syfte har förändrats. Att migranterna har fått ta så stor del av festen visar på hur deras betydelse har växt för bygden, framförallt i form av de pengar de skickar hem.

6.1.1 Slakten som arbetskraft

Det produktionssätt som är baserat på självförsörjning bygger alltså i Peru på reciprokt utbyte av arbetskraft inom ett utvidgat nätverk av släktingar. Denna arbetsform undermineras dock vid övergången till en mer marknadsinriktad odling, där bönderna alltmer integreras i den kapitalistiska marknaden ersätts släktingarnas oavlönade arbete allt mer av avlönad arbetskraft. Att jordbruket drivs i ökande utsträckning av avlönad arbetskraft beror dels på att allt fler släktingar successivt migrerat till de växande peruanska städerna vilket gör att det finns få personer kvar tillgängliga för arbete, och dels föredrar bönderna i ökad grad att betala externa arbetare istället för att förlita sig på den släkt som är kvar på landsbygden. Varför då? Jo, den sociala prestige som tidigare låg i att kunna organisera arbetsutbytet minskar, och den släkt som flyttat till städerna skickar ofta tillbaks pengar till byn, vilket på ett sätt gör att de betalar för den arbetskraft som de tidigare utövade själva (Lobo 1982). Följden av detta blir att släktbanden försvagas då den sociala interaktionen i samband med arbetet försvinner, de utvidgade släknätverken försvagas successivt och det blir individens och inte släktens tillgångar som är statussymboler. Det finns flera ritualer bland migranter i Lima som betonar individuellt välstånd och social distans mot de fattigare (se Isbell 1978). Läs mer om individen i kapitel 7.2.

Till slakten räknas den närmaste familjen, som i mycket större grad har varit delaktiga i jordbruksarbetet än den utvidgade slakten i det släktskapsbaserade produktionssättet. Men i det marknadsekonomiska samhället försvinner en stor del av den nyttan av att ha en familj.

”Why does the family survive as the basic social unit when it no longer functions as a unit of production?” frågar sig Wilson i sin genomgång av kvinnornas roll i jordbruksomställningen i Latinamerika (1985:1027) och hittar olika svar i litteraturen. För arbetarklassen kan familjen vara en fristad i en osäker värld (Humphries 1977) medan andra (Hartmann 1979) menar att det är ett sätt för männen, oavsett klass, att hålla kvinnorna hemma och därigenom minska konkurrensen på arbetsmarknaden. Ett annat sätt att se på det (Bennholdt-Thompsen 1981, Deere 1977) är att familjen visst har en funktion, nämligen att hålla nere kostnaderna för produktion av ny arbetskraft och därigenom hålla nere lönerna. Det är med andra ord familjerna som bekostar tillväxten av ny arbetskraft och inte arbetsgivarna. Alla dess teorier förkastar Wilson (1985:1028), och framhäver att familjen i sig är en motsägande institution. Det äktenskapliga kontraktet, som kan ses som själva grunden i familjeinstitutionen, ses som något bestämt, men handlar i vardagen om att kompromissa mellan individernas egna intressen. Även Giddens (2010) har funderat över familjens roll i övergången till en marknadsekonomi. Han menar att det finns en generell tendens att framförallt barnens roll i hushållet förändras när marknadsekonomin betydelse ökar i samhället. Från att vara en källa till arbetskraft i det släktskapsbaserade produktionssättet blir barnen i marknadsekonomin parasiter som utnyttjar hushållets resurser. Eller som Giddens uttryckte det, från att vara en ”ekonomisk tillgång” till en ”ekonomisk börda” (2010:68).

6.1.2 Religion

En annan del av samhället som både har sociala och kulturella band är religionen och där finns det också litteratur som visar på förändringar. Ett exempel är Ted Lewellens studie (1979) hos Aymarafolket i byn Soqa vid Titicacasjön. Där är majoriteten katoliker, men hierarkin mellan de utövade religionerna förändrades något när marknadsekonomin kom in i bilden. De protestantiska sjundedagsadventisterna (*Seventh Day Adventists*) började få fäste i området under 1910-talet och växte sedan något, men är helt klart en religiös minoritet (enligt Lewellen utgjorde de 18 % av Soqas befolkning vid tidpunkten för hans besök) jämfört med den rådande katolicismen i byn (vilken Borelius (1998) beskriver som en folklig katolicism, som inte är helt enlig med den officiella katolicismen utan har en del influenser av indianernas ursprungliga religion). Under 1950-talet hade marknadsekonomin utvecklats så pass mycket i regionen att det i Soqa upprättades en sorts kommunalstyrelse för att kontrollera marknad och investeringar (Lewellen 1979). Därigenom skapades det en koppling till högre instanser och det nationella styret. En annan betydande konsekvens var att makt för första gången skiljdes från religionen, vilket möjliggjorde protestanternas intåg i lokalpolitiken (ibid:249). Detta tog de verkligen tillfälle till och medlemmar i sjundedagsadventisterna intog snabbt majoriteten av de högre posterna och 37 % av alla politiska positioner enligt Lewellens beräkning.

Efter en avfärdning av Webers teori kring relationen mellan protestantism och kapitalism (se mer i Weber 2001) landar Lewellen i en förklaring som tar sin utgångspunkt i sjundedagsadventisternas tidiga uppmuntran till utbildning. Sjundedagsadventisterna ansåg att utbildning var en viktig del av livet. Detta rimmade dåligt med det tidigare samhället som var format efter ett släktskapsbaserat produktionssätt, som i stor utsträckning baseras på tyst kunskap. Vad som hände i Soqa vid övergången till ett marknadsbaserat samhälle var att utbildning blev nödvändigt för att kunna avancera socialt och politiskt, och därigenom fick sjundedagsadventisterna, tack vare deras redan

existerande fokus på utbildning, ett försprång socialt, kulturellt och ekonomiskt. ”They had a two- or even three-generation headstart in the necessary skills of reading, writing, and speaking Spanish” (Lewellen 1979:249).

Traditioner och ritualer kopplade till jordbruket tappar sin mening när jordbruket ändrar produktionssätt, vilket gör att dessa antingen försvinner, som det reciproka arbetsutbytet inom släkten, eller hittar en ny mening, som Candelariafesten som blivit till en hyllning till migranterna.

6.2 *Individen*

Övergången till ett kapitalistiskt produktionssätt påverkar också individens roll. I ett släktskapsbaserat produktionssätt är det, precis som det låter, släkten som räknas framför allt. En persons identitet formas inom släkten, och en individ förväntas leva efter släktens förutsättningar, traditioner och förväntningar. Det är också genom släknätverket som en individ får sin status och position i samhället. I ett kapitalistiskt produktionssätt finns det en större möjlighet för individen att med egna medel klättra på den sociala hierarkins steg och styra över sin egen livsstil. Begreppet livsstil kan definieras som ”..en mer eller mindre integrerad uppsättning praktiker som en individ följer, inte bara därför att sådana praktiker tillfredsställer nyttobehov, utan därför att de ger en materiell inramning till en speciell berättelse om självidentiteten” (Giddens 1999:101).

Enligt Giddens har det tidigare (i vad Giddens kallar ”traditionella kulturer”) inte varit intressant att diskutera livsstilen eftersom man har växt in i förutbestämda roller, ärvda av föräldrarna (ibid:102). Uppkomsten av individualistiska tankar kopplas oftast ihop med när man började med arbetsdelning, dvs. i det kapitalistiska produktionssättet. Självklart har individen existerat innan dess, men det har då varit i form av dess koppling till sin släkt (ibid:94). En tydlig bild på hur det kapitalistiska produktionssättet främjar individen framför släkten hittas i staden. Stadsbor, som i stor utsträckning är beroende av och delaktiga i marknadsekonomin, bedöms genom sina individuella tillgångar, till skillnad från landsbygden och traditionella samhällen där det är släkten som anses vara värdefull. I ett kapitalistiskt produktionssätt är släkten marginaliserad till en social institution, visserligen användbart som socialt kapital men det finns inga starka band av förpliktelser. Betyder det att individen får en ökad frihet i ett kapitalistiskt samhälle? Ja, Giddens (1999) menar att det generellt är så. Individens maktlöshet i de traditionella samhällena är mycket större än i städerna då den sociala strukturen på landsbygden inte överlåter några yrkesval till individen. Men samtidigt skriver också Giddens att ”Moderniteten bryter ner det lilla samhällets och traditionernas skyddsnät, skulle man kunna hävda, vilka ersätts av mycket större och opersonliga organisationer. Individen känner sig ensam och vilken i en värld där han eller hon saknar det psykologiska stöd och den trygghetskänsla som den mer traditionella miljön erbjöd” (Giddens 1999:46). Denna tvetydlighet återkommer jag till i kapitel 8.5.

Ett sätt att studera individuella förändringar är att använda sig av Pierre Bourdieus begrepp om socialt och kulturellt kapital. Socialt kapital definieras av Reza Azarian ”som en form av kapital som är förankrat och investerat i aktörens relationer till andra i omgivningen” (2007:257). De släktband som används för reciproka tjänster skulle kunna ses som ett socialt kapital. Men i den

kapitalistiska ekonomin används det sociala kapital på ett annat sätt. Där handlar det oftast inte om att få arbetshjälp utan att sälja sin egen arbetskraft till en köpare. Om detta gör det sociala kapitalet mindre eller mer värdefullt är svårt att säga, men det har ändrat syfte.

Det kulturella kapitalet är mycket använt av Bourdieu och kan syfta på olika kulturella färdigheter. Dels handlar det om att vara allmänbildad – att ha gedigen kunskap inom brett skilda ämnen, Azarian tar upp exempel som ”historia, kultur, politik, samhällsfrågor, naturvetenskap, litteratur, konst” (2007:262). Men det kulturella kapitalet kan också innefatta materiella objekt som har ett kulturellt värde eller institutionella objekt såsom titlar och licenser. Dock understryker Azarian (ibid) att kapitalet bara har ett värde i rätt sammanhang. Edling/Rydgren exemplifierar det genom att förklara att ”britpop utgör därför värdefullt kulturellt kapital på vissa krogar på Södermalm, medan det är en helt värdelös kunskap vid en anställningsintervju på Ericsson” (2007:212). I det fall från Peru som avhandlas i denna uppsats kan exempel på kulturellt kapital som fick högre status i och med övergången till marknadsekonomi vara högre utbildning och social individuell mobilitet. Det kulturella kapitalets värde påverkas alltså av omgivningen. Om omgivningen då förändras, från ett samhälle byggt på ett släktbaserat produktionssätt till en global del i ett kapitalistiskt produktionssätt, riskerar det kulturella kapital som tidigare värdesattes att förlora sitt värde.

Mycket av det som jag har tagit upp om individens roll i en övergång från ett släktskapsbaserat till ett kapitalistiskt produktionssätt har rört sig på en generell och allmän nivå. Anledningen är för att finns inte mycket i litteraturen kring denna process i Peru.

6.3 Social stratifiering

Det släktskapsbaserade produktionssättet har ingen markerad hierarki i själva jordbruket. Däremot finns det en stratifiering i samhället med en byhövding och hans släkt som de mäktigaste i byn. Jag har tidigare beskrivit (s. 12) hur statusen i ett sådant samhälle främst uppnås genom hela släkten styrka. Detta gör att det finns släkter med högre status än andra. Den kapitalistiska ekonomin skapar däremot tydliga klasskillnader genom att det blir en uppdelning mellan dem som har tillgång till produktionsmedel och dem vars arbetskraft är deras enda produktionsmedel (Wolf 1982). Enligt sociologen Jonsson, som har forskat mycket om social stratifiering, uppstår klasser ”då olika sociala positioner har gemensamma relationer inom produktionen/arbetslivet samt liknande marknadsresurser” (2007:223). Enligt Émile Durkheim är en av bieffekterna med arbetsdelning att det skapar solidaritet i samhället (Østerberg 1996). Arbetsdelningen bidrar också till social turbulens. Detta sker när stora grupper människor delar samma förhållanden och arbetsplatser och inte är nöjda med sina förhållanden och/eller ersättningen för arbetet.

Long & Roberts (1985) gjorde, baserat på sina studier i en dal i det peruanska centrala höglandet under början av 1970-talet, en klassindelning i tre grupper av de bönder de då stötte på; Rika bönder (*rich peasants*) äger stora gårdar med mycket mark, de producerar exportgrödor för en marknad. Självförsörjande bönder (*subsistence peasants*) som oftast klarar sig på det de producerar själva. Vid dåliga skördar säkrar de upp med hantverksarbete. Fattiga bönder (*poor peasants*) med ingen eller väldigt lite mark. Dessa jobbar oftast på de rika böndernas gårdar eller inom

handelssektorn. Denna uppdelning såg Long & Roberts i ett samhälle som de själva beskrev som en variant där bondeekonomi kan frodas i en kapitalistisk kontext. Vad andra (Collins 1986, Mallon 1986a) sedan beskrivit är hur dessa grupperingar utvecklas till mer klassiska klasstermer där de självförsörjande bönderna antingen går uppåt eller neråt i skalan. Mallon (1986a:160f) uppfattade hur de entreprenöriella bönderna, de som började odla för en marknad, utvecklades till en agrar borgarklass som tog proletarietet, deras tidigare jämlingar, under vingarna och gav dem arbete. De proletära bönderna beskrivs som de som, ur den ursprungliga homogena bondeklassen, drabbades hårdast av den depression som påverkade hela världen under 1930-talet. Eftersom nu också även Perus högländer var en del av världsmarknaden genom kapitalistiska band blev även bönderna där påverkade av den.

Med den nya borgarklassen skapades det intressekonflikter inom samhället, vilket Mallon beskrev: ”Through local political institutions, the emerging agrarian bourgeoisie attempted to establish control over land and labor power. Through the same institutions, the rest of the villagers attempted to resist expropriation, invoking old communal traditions which had also been, in previous centuries, defined by men” (Mallon 1987:400).

Brush & Guillet ger ett exempel (1985:28) på hur den sociala stratifieringen kan märkas då de beskriver förvaltningen av en bevattningskanal. Ett visst antal gånger per år behöver denna kanal rensas och då är det kutym att minst en person från varje fält som är bundet till kanalen hjälper till. Det har även blivit möjligt att istället för att bistå med arbete betala en avgift för att hyra in någon annan att göra jobbet. Detta låter ju inget konstigt, men de pengarna används oftare till att betala andra kostnader, vilket i slutändan gör att arbetsbördan på de som inte har det monetära utrymmet ökar. Rensningen av bevattningskanalerna har alltså gått ifrån att vara en tradition bland bönderna till något som endast de fattigare ägnar sig åt. Det har också skett en förflyttning av rensningen som arbetsuppgift, från kollektiv till individuell där själva arbetet tolkas som en vara istället för en social institution.

Den sociala stratifieringen blev tydligare i och med övergången till en marknadsekonomi då ett klassamhälle formades efter det kapitalistiska produktionssättet. Detta har gjort att människor som tidigare var likvärdiga istället befann sig i olika delar av klasstrukturen.

6.4 Genus

Tidigare beskrev jag (på s. 12) hur det i det självförsörjande jordbruket fanns en arbetsuppdelning mellan kvinnor och män. Denna ändrades när marknadsekonomin tog över. Många av Mallons (1983, 1986a, 1987) artiklar fokuserar på hur patriarkatet har utvecklats i det peruanska högländet mellan 1830 och 1950, d.v.s. under den tidsperiod då övergången till en marknadsekonomi tog fart. Detta kapitel är främst inspirerat av dessa artiklar.

Kapital i sig gör ingen skillnad på män och kvinnor, men ändå är det generellt, och i Peru, olika förutsättningar för könen inom det kapitalistiska produktionssättet. Att kvinnor får lägre lön och mindre ansvar är resultatet av tidigare värderingar i samhället har följt med in i produktionen och

skapat en ojämlikhet som saknar en logik i själva kapitalistgrunden (Wilson 1985:1026). Vidare menar Wilson att när kvinnorna väl har fått, och accepterat, en lägre lön anpassar sig ekonomin efter det och det blir en norm som sedan är svår att ändra på.

Generellt är uppfattningen att vid en omställningsprocess till det kapitalistiska produktionssättet är det männen som åtar sig det avlönade arbetet medan kvinnorna sköter hushållet, barnomsorg och ett eventuellt eget jordbruk. Samtidigt finns det andra forskare som uppfattat det som att kvinnorna är delaktiga i marknadsekonomin som gratisarbetare vid sin mans sida samtidigt som de ansvarar för hushållssysslorna (Wilson 1985). Wilson tror att detta kan bero på regionala skillnader men påpekar också att kvinnor inte automatiskt arbetar oavlönat hos familj och släkt, utan att det är ett resultat av relationer och förväntningar inom olika sociala institutioner, såsom äktenskapet (Wilson 1985:1020). I samhällen där männen arbetsmigrerar och kvinnorna sköter hushållet förstärks mannens position då det är mannen i hushållet som kontrollerar inkomsten. Han får även tillgång till eventuella teknologier och resurser som kan finnas på platsen han migrerar till. Detta menar Collins (1986:666) sker i det södra höglandet. Collins (ibid) betonar dock att bland Aymara-folket i södra Peru arbetsmigrerar kvinnor i lika stor grad som män. Däremot är det fler män som drar sig mot kusten, som domineras av spanska värderingar som idén om kärnfamiljen och mannen som hushållets överhuvud. Detta kan sedan komma att påverka deras värderingar när de väl är hemma igen.

Även staten influerades av kolonimaktens värdering, på så sätt att vid kontakt med hushållen riktade sig tjänstemän till mannen i familjen, som då fick rollen som hushållets språkrör och därmed blev den som tillhandahöll information (Collins 1986).

En konsekvens av marknadsekonomin intåg är att hushållets funktion som produktionsenhet försvinner. Förutom just produktionen är hushållet också en viktig arena för utformningen av könsroller. Eller som Mallon uttrycker det – hushållet ”..forms the basic unit through which patriarchy is articulated with the dominant mode of production” (1987:380).

En anledning till det är att ”Women face contradictory pressures in their roles as preservers of family subsistence and prime transmitters of cultural norms. Their need to assure family survival, for example, may lead them to support a preference for sons over daughters in education, even though they understand that in the long run this will reproduce in their daughters own economic limitations and dependence” (Mallon 1987:387).

Att kvinnornas roll förändrades i takt med att marknadsekonomi började dominera är alla forskare överens om, men det skiljer sig åt mellan olika delar av landet hur denna nya roll såg ut. Patriarkatets makt var dock oförändrat.

7 Diskussion

De fyra tematiska områden som jag analyserat i denna uppsats, traditioner, individen, social stratifiering och genus, har var för sig och i kombination med varandra skapat tankar och funderingar under uppsatsskrivandets gång. Denna diskussionsdel utgör därför en fortsättning på tidigare kapitel där jag ventilerar tankar kring dessa teman och de teorier jag presenterade i kapitel 5. I denna diskussion använder jag de insikter jag fått från mitt empiriska material från Peru till en generell diskussion om förändringsprocesser som en övergång från självförsörjningsjordbruk till en nationell marknad kan tänkas skapa.

7.1 Utifrån Wolf

Wolfs tre produktionssättsindelningar är inte svåra att identifiera i historien om hur landsbygden i Peru övergår från självförsörjningsjordbruk till marknadsekonomi. Självförsörjningens egenskaper ligger nära det släktskapsbaserade produktionssätt medan marknadsekonomi tydligt delar samhällsuppbyggnadsstruktur med det kapitalistiska. Haciendasystemets feodalliknande sociala struktur kan man tänka sig är vad Wolf kallar ett tributärt produktionssätt, men det är inte alltid så entydigt. Visserligen finns det en tydlig makthierarki på haciendan, men till skillnad från ett renodlat tributärt produktionssätt och feodalismens uppbyggnad är haciendan del av en marknadsekonomi (d.v.s. ett kapitalistiskt produktionssätt).

Jag förklarade tidigare (s. 21) hur Wilson menade att det kapitalistiska produktionssättet inte egentligen behöver skilja på män och kvinnor, men gör det för att det har präglats av kulturella värderingar. Till skillnad mot detta skriver Collins (1986:663) hur män och kvinnor i det släktskapsbaserade produktionssättet däremot ses som individer (eller som representanter för släktskapgruppen) när det gäller utbyten av arbetskraft. Detta tolkar jag som att det, trots att hushållsarbetets uppdelning är lika ojämnt i båda produktionssätten, finns en hårdare uppdelning i det kapitalistiska produktionssättet. Det kan också vara så att detta är något som skiljer sig geografiskt, då Wilson bygger sina antaganden på hela Latinamerika medan Collins är koncentrerad till Perus södra högländer.

Manrique (1988 i Thurner 1993) beskriver skillnader mellan haciendaägares relation till sina anställda i Perus högländer. Han menar att trots att småbrukarna lydde under en jordägare (likt ett tributärt system) så fanns det ändå sociala strukturer som annars är typiskt för släktskapsbaserade produktionssätt, så som reciproka släktband där arbetsutbyten skedde inom haciendan. Enligt Manrique var alltså det samhälle, som på ytan verkade tributärt, uttryckt med Wolfs begrepp, baserat på relationer i enlighet med ett släktskapsbaserat produktionssätt, samt integrerade i en marknadsekonomisk kontext (se ovan). Detta är inte en helt osannolik kombination då Wolf själv beskrev de tributära och släktskapsbaserade produktionssätten som samtida men baserade i skilda delar av världen. Det är därför inte otroligt att de möts någonstans och det uppstår en korsning. Wolf menar själv att ett produktionssätt inte utesluter ett annat (1992), och att hans tre kategorier inte är huggna i sten. Hans tre indelningar skulle lika väl kunna vara fem och ett samhälle skulle lika gärna

kunna baseras på ett produktionssätt som en blandning av två stycken eller delar av alla produktionssätt. Begreppet produktionssätt syftar inte främst till att förklara en färdig modell utan är ett sätt att få syn på de relationer som möjliggör och styr produktionen.

I förklaringen till hur ett produktionssätt övergår till ett annat kan det verka som att alla förändringar sker samtidigt, men det är svårt att tänka sig hur en social eller kulturell förändring ska kunna uppstå samtidigt som ett byte av produktionssätt då det första är en av konsekvens av det andra. Det uppstår alltså ofrivilligt en tidsfördröjning mellan dem. Den anakronistiska sociala strukturen gör att sociala och kulturella förändringar kan komma att pågå långt efter det att marknadsekonomins inlemmats.

Trots att övergången mellan olika produktionssätt kan vara långdragen hinner det ändå ske stora förändringar under en livstid. Mallon (1983, 1987) har till exempel visat hur de stora förändringarna under de tre första decennierna på 1900-talet i Perus centrala högländer ledde till stora sociala och kulturella förändringar. Jag har avsett att belysa hur bönder kan befinna sig i ett gränsland mellan olika produktionssätt och hur deras sociala strukturer och kulturella föreställningar påverkas av denna liminala situation. Vi kan till exempel anta att två grannhushåll (familj A och B) lever jämlika liv med varsitt självförsörjande jordbruk där de eventuellt hjälper varandra med tyngre arbetsbördor, dvs ett reciprokt arbetsutbyte (s. 16). Vid övergången till ett kapitalistiskt produktionssätt får familj A möjligheten att köpa upp mer mark och utvecklar en storskalig produktion av potatis, anställer en jordbruksarbetare som sköter det tyngsta jobbet och lever ett relativt gott liv. Familj B däremot blir lockad av erbjudandet mannen i familj A kommer över med och bestämmer sig för att sälja sin mark eftersom varken potatisen eller vetet har stått sig särskilt bra de senaste åren. Istället livnar sig familj B på att kvinnan köper och säljer lite hantverk och mannen blir jordbruksarbetare på sin tidigare egna mark, numera familj As gård. Den tidigare vaga sociala stratifieringen har blivit skarpare och det har uppstått en kraftig social klyfta mellan dessa två familjer. Hur kommer de sociala relationerna mellan dessa två familjer att när den ena familjen tillhör borgarklassen och den andra proletariatet? Kommer barnen att leka med varandra som tidigare?

Detta är något som de artiklar jag läst tar upp väldigt lite av, där handlar det främst om hur släktens roll förändras. Dock tror jag det är viktigt att påpeka att det i ett samhälle finns det andra sociala relationer, som bygger på vänskap, gemensamma intressen etc., något som är fullt rimligt att dela både med sin släkt och med sina grannar.

Med hjälp av Wolfs begrepp om produktionssätt har jag kunnat urskilja de olika sociala beröringspunkter som förändras i processen i övergången från ett produktionssätt till ett annat. Dessa beröringspunkter har även tagits upp av den litteratur om Peru jag använt mig av.

7.2 Utifrån Sahlins

Sahlins (1985, 1991) teori om hur interaktion med främmande värderingar kan generera en förändring i de egna sociala strukturerna kan mycket väl tillämpas på en övergång från ett släktskapsbaserat till ett kapitalistiskt produktionssätt. I ett självförsörjningsjordbruk kan denna

process av ifrågasättande av värderingar starta vid det gradvisa inlemmandet i en lokal/regional/global marknad. De ekonomiska tankegångar som skapas genom deltagandet i en marknad, att till exempel sätta sig in i hur utbud och efterfrågan fungerar, kan påverka uppfattningen hos de tidigare självförsörjande bönderna om hur man driver ett jordbruk. Framförallt om hur man driver ett ”lyckat” jordbruk. Självklart gäller detta även skörden, som väl alltid vara så stor som möjlig, men vägen dit kan te sig olika, mycket på grund av att det i den storskaligare produktionen är vanligare med insatsmedel, vilket gör att faktorer som utarmning av jordens näringsämnen inte spelar lika stor roll när man har konstgödsel.

Detta sätt att se på förändringar som följd av exponering för främmande värderingar påminner om hur Giddens (2010:56) diskuterar religiösa traditioners överlevnad. Han menar att i en alltmer globaliserad värld möter man folk som har andra uppfattningar och värderingar kring tro än man själv har, och detta får en att ifrågasätta andras men också rättfärdiga sin egen tro. Det kanske i sin tur leder till ett ifrågasättande även av sin egen tro. Tankegången liknar också Collins (1986) exempel på hur arbetsmigranter påverkas av de värderingar som de möter i städerna under sina resor och för tillbaka till sina egna hushåll. Där beskriver Collins hur männen utsätts för nya sätt att se på världen, och dessa skapar ett medvetande om att den sociala strukturen där hemma, som tidigare varit något självklart, inte är det enda sättet att göra saker på. Peru har på ett sätt redan gått igenom denna kulturförändring. Precis som många utvecklingsländer har Peru varit koloniserat, och det medförde att kolonistörernas sociala och politiska organisationsformer och kulturella föreställningar och värden blev de dominerande i samhället. Även i relativt isolerade områden som de andinska högländerna trängdes dessa förändringar in och skapade undan för undan en synkretistisk blandning av gammal och nytt.

De förändringsprocesser som har ägt rum under 1900-talets övergång till marknadsekonomi i de peruanska högländerna, påminner med andra ord om de förändringar som kolonialherrarnas närvaro orsakade. Även om värderingarna denna gång främst är inflätade i produktionen och marknadsekonomi och inte propageras öppet som under kolonialiseringen.

Vad som har skett är alltså att världssynen och synen på manligt och kvinnligt har ändrats bland peruanerna. Det finns visserligen spår av de gamla traditionerna kvar, men dessa kommer aldrig att bli detsamma.

7.3 Hur genus och klass hänger ihop

Tidigare har jag beskrivit hur patriarkatet bevarades i det kapitalistiska produktionssättet trots att det inte fyllde någon självklar funktion (s. 21). Mallon (1987:398) hävdar dock att vad som hände var att marknadsekonomi gav kvinnan nya möjligheter, men patriarkatets dominans befastes ändå genom att omorganiseras för att anpassa sig till de nya klasstrukturerna. Och det var inom den här omorganiseringen som kvinnornas möjligheter skapades, till exempel som billig arbetskraft, vilket spelade stor roll när den nya agrara borgarklassen startade sina marknadsdrivna företag (ibid:393). Detta får Mallon att undra om familjeföretag hade varit en sådan populär form av företagsamhet om inte patriarkatet hade varit så dominerande och männen kunnat använda kvinnan som ackumulerare

av kapital och billig arbetskraft (Mallon 1986a). Jag förstår Mallons tankar, och kan tänka mig att hennes teori stämmer. Utan förtrycket av kvinnorna hade kapitalismen inte tagit samma väg.

Det är utan tvivel så att patriarkatet upprätthölls i alla delar av samhället, men hur det kom sig till uttryck skiljer sig mellan de olika klasserna på Perus landsbygd. Hos de rikare klasserna på Perus landsbygd, menar Mallon (1986a:163), uttrycks patriarkatet genom en kontroll av kvinnors egendom (däribland deras kropp). Att kontrollera kvinnornas sexualitet var ett sätt att både styra och hålla koll på reproduktionen av familjeföretaget. Denna kontroll utövas av både fäder och makar, vilket gör att den är närvarande under hela livet (ibid). I de lägre klasserna utövas patriarkatet däremot genom kontroll över kvinnans arbetskraft, och det innefattar arbete både inom och utom hushållet (ibid).

Oavsett om det gäller andinska familjer eller de som lever i städerna så är det i hushållet som patriarkatet reproduceras (se Mallon 1987:380). Inom hushållet har tillgången till resurser en påverkan på storleken av den patriarkala dominansen, och det är klasstrukturen som reglerar resurserna (Mallon 1987:388). Detta kan tolkas som att de rikare männen har större kontroll över kvinnor som ingår i deras hushåll.

”Preexisting forms of patriarchy may have as great an effect on the process of capitalist class formation as class formation has on the forms taken by patriarchy” menar Mallon (1987:380) och förklarar vidare hur klass och patriarkat föder varandras behov och därför kommit att bli så sammanvävda att de är svåra att hålla isär. Men det är samtidigt viktigt att komma ihåg att varje samhälle har skilda förutsättningar och måste analyseras utifrån sin egen kontext. Att bland annat Mallon har sett tendenser till att patriarkala värderingar och klasstrukturer föder varandra betyder inte att det förekommer på andra platser i världen. Denna utveckling är långt ifrån självklar. Se till exempel på de feministiska rörelser som har utvecklats i västvärlden efter marknadsekonomins intåg och gjort att kvinnorna idag har en bättre position i samhället än tidigare. Dock är det utifrån det jag har läst i fallet Peru så att klass och patriarkat har utvecklats tillsammans.

Patriarkala värderingar och klasstrukturer föder alltså varandra, och bidrar till varandras förändring inom den kapitalistiska kontexten som här har målats upp.

7.4 Hur patriarkatet har överlevt de olika produktionssätten

Både Mallon (1986a, 1987) och Wilson (1985) har förklarat hur genusroller tycks reproduceras utan egentlig logisk förklaring. Wilson förklarar det med att det kanske inte är de kommersiella processerna som styr kvinnors deltagande i den kapitalistiska produktionen utan de ”socially constructed relationships between men and women” (Wilson 1985:1021) som är avgörande. Och visst ligger det något i det. Övergången till en marknadsekonomi sker successivt, och anpassas efter rådande värderingar för att passa in i samhället, vilket gjorde att patriarkatet i Peru var med och skapade utformningen av det kapitalistiska produktionssättet. Det är även så att genusrollerna tar sig uttryck i andra delar av samhället än i arbetsfären, till exempel hushållet. Detta gör det ologiskt att tro att jämställdheten skulle förbättras i en del av samhället när den lever kvar i gamla vanor i andra

delar.

Trots att den patriarkaliska strukturen begränsade kvinnors möjligheter inom det kapitalistiska produktionssättet fanns det ändå ljusglimtar. Mallon anser att ”.. it is hardly surprising that the transition to capitalism meant something very different to them [the women] than it did to the men of their class” (Mallon 1986a:167). Läggs dock märke till formuleringen “något helt annat” (*something very different*), det ligger ingen bedömning i om de peruanska kvinnornas tillvaro förändrades till det bättre eller till det sämre. Dett är en linje som även Wilson är inne på då hon menar att det är svårt att svara på om de latinamerikanska kvinnornas position har förbättrats eller försämrats vid övergången till ett kapitalistiskt produktionssätt. Detta eftersom det är svårt att väga helt olika arbetsbördor mot varandra (1985:1023).

På grund av den rådande dominansen av patriarkaliska värderingar har kvinnans underordnade position i samhället behållits genom övergången till en marknadsekonomi, trots att en kapitalistisk produktion i grunden inte gör någon skillnad mellan könen. Detta för att det kapitalistiska produktionssättet anpassade sig till allmänna värderingar för att kunna anpassas till samhället.

7.5 Ger ett ökat fokus på individen också en ökad frihet för individen?

Precis som jag tidigare beskrivit är det släktens tillgångar och inte individens som ger hög status i ett släktskapsbaserat produktionssätt. Då individen själv blir fullt ansvarig för sin status i samhället finns det andra förutsättningar för individen. Till skillnad från då man har en släkt att luta sig tillbaka mot finns det ingen som kan hindra en, vilket slakten också kan göra i form av till exempel förutbestämda yrkesval (Isbell 1995, Lobo 1982).

Förminskande av traditioner och släktband påverkar känslan av tillhörighet. När betydelsen av släktband och traditioner minskar kan det leda till att individen inte känner sig lika starkt bunden till platsen/familjen. Då slakten inte längre fyller en instrumentell roll blir den för individen en börda, till exempel kan en person som flyttat in till staden känna sig tvingad att både skicka hem pengar till dem som bor kvar i byn men också att erbjuda sovplats till andra släktingar som också migrerar till staden.

Kontrasten mellan individens roll i ett kapitalistiskt jämfört med ett släktskapsbaserat produktionssätt påminner mig om diskussionen om dikotomin stad och land. Och visst är staden i hög grad ett resultat av en kapitalistisk industri, skapandet av en storskalig industrialiserad produktion har möjliggjort för människor att köpa det de behöver, genom att jobba i en produktionsgren, erhåller lön för sitt arbete och handla från alla produktionsdelar. Det ökade fokus på individen och marknadsekonomi inom det kapitalistiska produktionssystemet resulterar i att det ”produces individuals and groups with material interests that can only be satisfied through the market” (Brush & Guillet 1985:28). Brush och Guillet menar att i och med införandet av marknadsekonomi skapas ett beroende av en ständigt ökad konsumtion och kapitalistiska värderingar och att det därför svårt att värja sig mot marknadsekonomi.

Jag har redan tagit upp hur värdet av de sociala och kulturella kapitalen ändras vid anpassningen till en kapitalistisk ekonomi (s. 19). Det går inte över en natt, så det är helt möjligt att anpassa sig allteftersom. Men om man ser på det utifrån ett historiskt perspektiv så är skillnaden kolossal i vilket socialt kapital som premieras. Ett tillfälle där dessa kontraster märks tydligt är vid urbanisering. Att flytta från landsbygden in till en stad är att helt byta socialt fält.

Den individualistiska tanken ändras redan i tidig ålder. Med mindre ansvar i jordbruket finns det möjligt för mer utbildning. Det är också ett tecken på hur fokuset flyttas från släkt (jordbruket) till individen (utbildning skapar självständighet). Som exemplet med sjundedagsadventisterna (se s. 17), ger utbildning nödvändig kompetens för ett framgångsrikt liv i en marknadsekonomi. Det ökade fokuset på individen och självet i en marknadsekonomi gör att släktens betydelse minskar och förutsättningarna för att skapa ett självständigt liv ökas, vilket märks tydligt hos migranter som flyttar in till staden. Visserligen finns det mer möjligheter för individen i ett kapitalistiskt produktionssätt, men också mer osäkerhet. I det släktskapsbaserade produktionssättet är mycket förutbestämt, du tillhör en släkt som har viss mark som du ska hjälpa till att bruka.

7.6 Hushållets roll

Hushållets roll och betydelse är genomgående i alla artiklar jag har gått igenom, främst för att det är där arbetskraften produceras, men det är också där exempelvis könsroller upprätthålls. I det släktbaserade produktionssättet är hushåll och jordbruk väl integrerade. Det är från hushållet som arbetskraften hämtas, och det är till hushållet som produkten levereras. Det kapitalistiska produktionssättet har däremot ingen egentlig koppling till hushållet mer än att det är där arbetskraft produceras. Själva produktionen är flyttad längre bort från hushållet och hushållets betydelse för samhället minskar därför. Till skillnad från många som hävdar att hushållsekonomin kommer elimineras till förmån för ytterligare utveckling av marknadsekonomin ser Mallon (1986a: 168) livskraftiga hushåll i centrala Peru. Där har hushållsekonomin och -produktionen överlevt och funnit en plats vid sidan om det kapitalistiska jordbruket. Dock är den inte central längre på samma sätt då självförsörjningsjordbruket dominerade, utan har marginaliserats grovt.

Kan det bli så att när hushållet inte har lika stor betydelse ökar istället nödvändigheten av *supra-household management*, som Brush & Guillet (1985) kallar det? *Supra-household management*, som jag har svårt att hitta en svensk översättning till, handlar om en ”collective sphere of resource management with specific behavioural norms, management principles, and time orientation” (Brush & Guillet 1985:20). Traditionellt (i samhällen baserade på det släktskapsbaserade produktionssättet) har *supra-household management* handlat om aktiviteter såsom förvaltning av allmänningar och planering av jordbruksåret. I en marknadsekonomi kan det tänkas vara större fokus på underhåll av vägar och annan infrastruktur, kooperativ förhandling med uppköpare (vilket var syftet med den agrara reformen 1969) etc.

Underhåll av bostadsnära infrastruktur kan vara ett exempel på en process som i ett släktbaserat produktionssätt ligger väldigt nära hushållet men som i det kapitalistiska produktionssättet snarare hamnar på en nivå i höjd med *supra-household management*. Det är inte säkert att detta är en

friktsionsfri övergång. Brush & Guillet (1985) pekar på att det finns motsättningar mellan hushåll och supra-household. Dels för att hushållet har en relativt kort tankeram medan supra-household management strävar mer efter långsiktiga lösningar och dels för att det handlar om två olika socioekonomiska nivåer.

Då hushållet tappar sin funktion som en del av jordbruksproduktionen förändras också dess roll i samhället. Hushållets betydelse minskar och dess tidigare uppgifter tas över av andra delar av samhället.

7.7 Men hur ser det ut nu då?

Som jag nämnde tidigare har många av de studier jag refererat till här några år på nacken. Mallons (1986a) redogörelse för hur hushållsproduktionen har hittat ett sätt att leva sida vid sida om det kapitalistiska produktionssättet kanske idag inte stämmer, det kan ha hänt något sedan dess som gjort att hushållsproduktionen helt har tappat konkurrenskraften.

Visserligen äventyrar inte senare händelser de sociala förändringarna som Mallon upptäckte, de har ju fortfarande skett en gång i tiden, men det ser troligtvis inte likadant ut idag. Sedan 1980-talet har moderisering, globalisering och urbanisering ökat ytterligare, och i Peru har det troligen eskalerat mer än vad Mallon kunde tänka sig.

Sahlins teoretisering om hur möten med nya värderingar förändrar ens sätt att se på världen. Detta kan även gälla i det här fallet; att händelser uppkomna efter att Mallon skrivit sin artikel förändrar synen på samtiden – och därigenom också förändrar synen på historien.

8 Slutsats

Jag hade från början två huvudfrågor (se problemformuleringen s. 6) om vilka sociala och kulturella förändringar som sker vid övergången till en marknadsekonomi och också hur de här förändringarna sker. Dessa har jag försökt besvara genom en genomgång av litteratur med geografisk utgångspunkt i Perus högländer. Jag har rört mig mycket kring begreppen patriarkat, klass, traditioner, släkt och hushåll. Vissa av dem har haft större betydelse i det kapitalistiska produktionssättet, andra i det släktbaserade. Vad jag har försökt att visa på är att de alla hänger ihop.

Något annat som finns mellan raderna i uppsatsen är hur sociala och kulturella strukturer och företeelser kopplas bort från jordbruket vid övergången till en marknadsekonomi. De tidigare så väl sammanflätade traditionerna och relationerna i samband med jordbruket fylls med nya meningar eller överges.

Viktigt att tänka på är att jag har endast diskuterat förändringar som har skett i Peru, och det finns inget som säger att det ser ut på samma sätt i resten av världen, inte ens i resten av Latinamerika. Många av de förändringar som har påvisats bygger på ideologier, värderingar och uppfattningar som har utvecklats i specifika samhällen innan denna övergång påbörjades, och är resultat av kolonialisering, självständighet, politiska flöden etc.

De förändringar jag har påvisat här kan endast kopplas till mitt exempel om Peru. Jag har ingen grund för att kunna säga att det gäller på andra platser i världen, även om flertalet sociala och kulturella förändringar känns igen från andra delar av världen, det är upp till framtida studier att undersöka.

Sammanfattningsvis har det skett många förändringar i Perus högländer när jordbruket ställdes om från självförsörjande till marknadsekonomiskt. och Vilka de var och hur de skedde beror mycket på redan existerande sociala relationer, kulturella föreställningar, genusroller etc. Det är alltså den specifika kontexten som bestämmer hur marknadsekonomi utformas.

9 Källor

9.1 Litteratur

Arrighi, Giovanni 1994: *The long twentieth century: money, power, and the origins of our times*. London: Verso.

Azarian, Reza 2007: Kapitalformer och fält. I: Edling, Christofer & Rydgren, Jens (red.) 2007: *Social handling och sociala relationer*. Stockholm: Natur & kultur

Barker, Mary L. 1980: National Parks, Conservation, and Agrarian Reform in Peru. I: *Geographical Review*, Vol. 70, No. 1, pp. 1-18

Bartholdson, Örjan 2001: Peru: A brief study of popular organization, mobilization and participation.

Bennholdt-Thomsen, Veronika 1981: Subsistence production and extended reproduction. I: Young, Kate, Wolkowitz, Carol & McCullagh, Roslyn (red.) 1981: *Of marriage and the market. Women's Subordination Internationally and its Lessons*. London: Routledge

Bollinger, William 1977: The Bourgeois Revolution in Peru: a Conception of Peruvian History. I: *Latin American Perspectives*, Vol. 4, No. 3, pp. 18-56

Borelius, Ulf 1998: Habitus och religionstillhörighet i Peru. I: *Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi*, No. 23

Brush, Stephen B. & Guillet, David W. 1985: Small-Scale Agro-Pastoral Production in the Central Andes. I: *Mountain Research and Development*, Vol. 5, No. 1, pp. 19-30

Collins, Jane L. 1986: The Household and Relations of Production in Southern Peru. I: *Comparative Studies in Society and History*. Vol. 28, pp. 651-671

Deere, Carmen D. 1977: Changing Social Relations of Production and Peruvian Peasant Women's Work. I: *Latin American Perspectives*, Vol 4, No 1-2, pp. 48-69

Escobal, Javier 2001: The Determinants of Nonfarm Income Diversification in Rural Peru. I: *World Development*, Vol. 29, No. 3, pp. 497-508

Giddens, Anthony 1999: *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Stockholm: Daidalos

Giddens, Anthony 2010: *En skenande värld*. Stockholm: SNS Förlag

Hartmann, Heidi 1979: The unhappy marriage of Marxism and feminism: towards a more progressive union. I: *Capital and Class*, No. 8

Humphries, Jane 1977: The working class family, women's liberation and class struggle. I: *Review of Radical Political Economics*, Vol. 9

Isbell, Billie J. 1978: *To defend ourselves: Ecology and ritual in an Andean village*. Austin: University of Texas Press

Isbell, Billie J. 1995: Women's Voice: Lima 1975. I: Tedlock, Dennis & Mannheim, Bruce (red.) 1995: *The dialogic emergence of culture*. Baltimore: University of Illinois Press

Jonsson, Jan O. 2007: Social skiktning och klass. I: Edling, Christofer & Rydgren, Jens (red.) 2007: *Social handling och sociala relationer*. Stockholm: Natur & kultur

Lewellen, Ted C. 1979: Deviant Religion and Cultural Evolution: The Aymara Case. I: *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 18, No. 3, pp. 243-251

- Lobo, Susan 1982:** *A house of my own: social organization in the squatter settlements of Lima Peru*. Tucson: University of Arizona Press.
- Long, Norman 2000:** Exploring local/global transformations. I: Arce, Alberto & Long, Norman (red.) 2000: *Anthropology, Development and Modernities. Exploring discourses, counter-tendencies and violence*. London: Routledge
- Long, Norman & Roberts, Bryan 1985:** *Miners, peasants and entrepreneurs*. Cambridge: Cambridge University Press
- Mallon, Florencia E. 1983:** *The Defense of Community in Peru's Central Highlands: Peasant Struggle and Capitalist Transition, 1860-1940*. New Jersey: Princeton University Press
- Mallon, Florencia E. 1986a:** Gender and Class in the Transition to Capitalism: Household and Mode of Production in Central Peru. I: *Latin American Perspectives*, Issue 48, Vol. 13, No. 1, pp. 147-174
- Mallon, Florencia E. 1986b:** Introduction. I: *Latin American Perspectives*, Issue 48, Vol. 13, No. 1, pp. 3-17
- Mallon, Florencia E. 1987:** Patriarchy in the Transition to Capitalism: Central Peru, 1830-1950. I: *Feminist Studies*, Vol. 13, No. 2 (Summer, 1987), pp 379-407
- Mallon, Florencia E. 1992:** Indian Communities, Political Cultures, and the State in Latin America, 1780-1990. I: *Journal of Latin American Studies*, Vol. 24, pp. 35-53
- Mallon, Florencia E. 1994:** The Promise and Dilemma of Subaltern Studies: Perspectives from Latin American History. I: *The American Historical Review*, Vol. 99, No. 5, pp. 1491-1515
- Mitchell, William P. 1976:** Irrigation and Community in the Central Peruvian Highlands. I: *American Anthropologist*, Vol. 78, Issue 1, pp. 25-44
- Paerregaard, Karsten 1992:** Complementarity and Duality: Oppositions between Agriculturists and Herders in an Andean Village. I: *Ethnology*, Vol. 31, No. 1, pp. 15-26
- Paerregaard, Karsten 1998:** The Dark Side of the Moon: Conceptual and Methodological Problems in Studying Rural and Urban Worlds in Peru. I: *American Anthropologist*, Vol. 100, Issue 2, pp. 397-408
- Painter, Michael 1984:** Changing Relations of Production and Rural Underdevelopment. I: *Journal of Anthropological Research*, Vol. 40, No. 2, pp. 271-292
- Sahlins, Marshall 1985:** *Kapten Cooks död*. Södertälje: Författarförlaget
- Sahlins, Marshall 1991:** The Return of the Event, Again. I: Biersack, Aletta (red.) 1991: *Clio in Oceania*. London: Smithsonian Institution Press
- Turner, Mark 1993:** Peasant Politics and Andean Haciendas in the Transition to Capitalism: An Ethnographic History. I: *Latin American Research Review*. Vol. 28, No. 3, pp. 41-82
- Weber 2001:** *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. London: Routledge
- Wilson, Fiona 1985:** Women and Agricultural Change in Latin America: Some Concepts Guiding Research. I: *World Development*. Vol. 13, No. 9, pp. 1017-1035
- Wolf, Eric 1982:** *Europe and the People Without History*. Los Angeles: University of California Press
- Young, Kate, Wolkowitz, Carol & McCullagh, Roslyn (red.) 1991:** *Of marriage and the market. Women's Subordination Internationally and its Lessons*. London: Routledge
- Østerberg, Dag 1996:** *Émile Durkheims samhällsteori*. Stockholm: Daidalos

9.2 Övriga källor

Nationalencyklopedin. *Tradition*. <http://www.ne.se/lang/tradition/330245>, hämtad 2011-05-25